

OPAS KOMMUNIKOINNIN MAHDOLLISUUKSIIN

Sisältö

Kaikilla on tarve kommunikoida	2
Mitä kommunikointi on	2
Jos puhuminen ei suju	3
Kommunikointitarpeet vaihtelevat	4
Miten voi viestiä puhevammaisen henkilön kanssa?	5
Puhetta tukeva ja korvaava kommunikointi eli AAC	7
Esineet ja toiminta	7
Eleet ja tukiviittomat	8
Kuvat	9
Kirjoittaminen ja valmiiksi kirjoitetut sanalistat	10
Kommunikoinnin apuvälineet	11
Puhevammaisten tulkkipalvelu	11
Kun kohtaat puhevammaisen henkilön	12
Kommunikointi tulkkauksilanteessa	13
Kommunikointi lasten kanssa	14
Lisätietoa	14

Kaikilla on tarve kommunikoida

Kaikki ihmiset tuntevat tarvetta kommunikoida eli viestiä toistensa kanssa. Jokaisella on tarve olla vuorovaikutuksessa toisten ihmisten kanssa.

Joskus viestinnässä voi olla vaikeuksia. Jos viestintä silti onnistuu ja tuottaa iloa, se kannustaa ihmistä viestimään. Silloin ihminen haluaa välittää ja ottaa vastaan viestejä.

Mitä kommunikointi on?

Kun ihmiset kommunikoivat, he lähettävät toisilleen viestejä. Ihmiset kommunikoivat yleensä puheella. Puheen lisäksi käytetään aina myös ei-sanallista viestintää. Esimerkiksi eleet, ilmeet,

kehon asento, toiminta, osoittaminen
ja katseen kohdistaminen
ovat kaikki ei-sanallista viestintää.

Kommunikointiin tarvitaan
aina vähintään kaksi ihmistä
Kommunikoinnin onnistuminen
riippuu molemmista osapuolista.

Jos toinen viestijöistä
ei kommunikoi ollenkaan puheella,
kommunikointi on
vaikeampaa kuin tavallisesti.
Silloin viestin ymmärtäminen
voi vaatia tulkintaa,
lisäkysymyksiä ja tarkennusta.

Joillekin henkilöille
ei-sanallinen viestintä
voi olla tärkein viestintäkeino.

Jos puhuminen ei suju

Puhe on ihmisen tyypillinen
kommunikointikeino.

Puhuminen ja puheen
ymmärtäminen ovat kuitenkin
monimutkaisia ilmiöitä.

Siksi ne ovat herkkiä häiriöille.

Puheilmaisuus voi olla puutteellista tai se voi puuttua kokonaan. Myös puheen ymmärtäminen voi olla puutteellista tai puuttua kokonaan. Näin voi olla pysyvästi tai väliaikaisesti.

Puhuminen voi olla vaikeaa monesta syystä. Syitä voivat olla esimerkiksi CP-vamma, kehitysvammat, kehitykselliset kielihäiriöt, erilaiset sairaudet ja aivovammat.

Kommunikointitarpeet vaihtelevat

Puhevammaiset henkilöt ovat erilaisia. Myös heidän kommunikointitapansa

ja tarpeensa kommunikoida ovat erilaisia. Esimerkiksi puhevammaisen lapsen kommunikointitarpeet ovat toisenlaiset kuin henkilön, joka on saanut puhevamman sairauden seurauksena.

Jos lapsen puhekieli ei kehity normaaliin tapaan, hän ja hänen lähi-ihmisensä voivat tarvita muita kommunikointikeinoja. Nämä keinot tukevat kehitystä ja vauhdittavat joskus puheen oppimista. Niiden avulla lapsi voi kehittää vuorovaikutustaitojaan. Myös kieli, ajattelu ja kyky jäsentää ympäristöä kehittyvät.

Näistä kommunikointikeinoista voi tulla lapsen pysyvä ilmaisukeino, tai ne auttavat lasta ymmärtämään puhetta koko elämän ajan. Toisilla lapsilla muiden kommunikointitapojen merkitys vähenee,

kun puhumisen taito kehittyy.

Joku voi menettää puhekyvyn

sairauden tai onnettomuuden seurauksena.

Jos henkilö on sairastunut vähän aikaa sitten,

puhetta tukevat ja korvaavat

kommunikointikeinot voivat olla

välttämätön apu omalle ilmaisulle

tai puheen ymmärtämiselle.

Kun henkilö kuntoutuu,

näiden keinojen tarve voi vähentyä.

Henkilö voi myös tarvita pysyvästi

kommunikoinnin tukikeinoja.

Miten voi viestiä

puhevammaisen henkilön kanssa?

Jos kohtaat puhevammaisen

henkilön ensimmäistä kertaa,

tilanne voi olla hämmentävä.

On hyvä, jos kommunikointi

voi tapahtua rauhallisessa paikassa.

Ei kannata pitää kiirettä.

On syytä selvittää,

miten kommunikointi sujuu parhaiten

juuri tämän henkilön kanssa.

Puhevammaiset henkilöt

eivät ole keskenään samanlaisia,

ja siksi he myös kommunikoivat

eri keinoilla.

Kun kommunikoit puhevammaisen kanssa,

käytä ei-sanallista viestintää

puheen lisäksi.

Katso suoraan henkilöä,

jonka kanssa kommunikoit.

Tämä katsekontakti on hyvin tärkeä.

Katseen avulla pidät yhteyttä

siihen, jonka kanssa kommunikoit.

Katseen avulla myös ilmaiset,

kenelle osoitat viestisi.

Eleitä, ilmeitä ja tulkintaa

voi korostaa.

Puheessa kannattaa käyttää yksinkertaista ja selkeää kieltä.

Tämä on erityisen tärkeää, jos keskusteleet sellaisen henkilön kanssa, jonka on vaikea ymmärtää puhetta.

Esitä kysymyksiä vain yksi kerrallaan.

Tarkista, että puhevammaisen henkilö on ymmärtänyt kysymyksen oikein.

Joskus on tarpeen tehdä

lisäkysymyksiä ja tarkennuksia,

jotta ymmärtää

puhevammaisen henkilön viestin.

Joissakin tilanteissa

voi joutua tekemään tulkintoja.

Puhevammaisen henkilö saattaa tarkoittaa yhdellä sanalla

monta eri asiaa.

Esimerkiksi sanalla ”kuppi”

hän voi tarkoittaa ”haluan kahvia” tai

”muistatko eilen kahvilassa” tai

”mennään pubiin”.

Tällöin kumppanin on tärkeä varmistaa, onko hän ymmärtänyt viestin oikein.

Joissain tilanteissa puhevammaisen henkilö

voi ilmaista viestin osoittamalla

esimerkiksi kädellä esinettä.

Hän ehkä pystyy vastaamaan

kysymyksiin ilmaisemalla

joko ”kyllä”, ”ei” tai ”en tiedä”

Kirjoittamalla tai piirtämällä

molemmat osapuolet voivat

selkeyttää omaa ilmaisuaan.

Kommunikoinnissa voi käyttää

myös erilaisia kuvia.

Voi myös käydä niin,

että asia ei selviä,

vaikka molemmat yrittävät parhaansa.

Se täytyy vain hyväksyä.

Asiaan voi palata toisella kertaa.

Apua voi pyytää joltakulta,

joka tuntee paremmin
puhevammaisen henkilön.

Puhetta tukeva ja korvaava kommunikointi eli AAC

Suomessa käytetään ilmaisua

Puhetta tukeva ja korvaava kommunikaatio.

Usein käytetään myös lyhennettä AAC.

Se on lyhenne englannin kielen sanoista

Augmentative and Alternative Communication.

Puhetta tukevia (augmentative)

kommunikaatiokeinoja käytetään
täydentämään ja tukemaan puhetta.

Puhetta korvaavia (alternative)

kommunikaatiokeinoja käytetään silloin,
kun puhe puuttuu kokonaan.

Jos puhe on hyvin vähäistä,
tarvitaan myös puhetta korvaavaa
kommunikaatiokeinoa.

Jatkossa tässä esitteessä
kerrotaan erilaisista keinoista,
joita voi käyttää
puheen tukemiseen tai korvaamiseen.

Esineet ja toiminta

Ihminen voi ilmaista itseään
toiminnan avulla, vaikka hän ei
pystyisi käyttämään sanoja tai kuvia.
Esimerkiksi roskapussin ojentaminen
on selkeä viesti.

Puhevammaisen henkilö voi viestiä
esimerkiksi ojentamalla kynän.
Hän voi silloin viestiä,
että asiaa selvennetään
piirtämällä tai kirjoittamalla.

Esineet voivat helpottaa
myös muiden puhevammaisten ihmisten

kommunikointia.

Tulevista tilanteista voi olla helpompi viestiä puhevammaiselle henkilölle, kun käytetään esineitä puheen tukena.

Jotkut puhevammaiset henkilöt voivat myös itse käyttää esineitä oman viestimisen tukena.

Puhevammainen henkilö voi esimerkiksi hakea esinelokerosta pesusien, kun hän haluaa pesulle.

Eleet ja tukiviittomat

Kaikki ihmiset käyttävät eleitä puheen ohessa.

Jokainen meistä on oppinut tiettyjä ilmaisevia eleitä.

Me osaamme ilmaista eleiden avulla esimerkiksi tervehdyksen, tai osaamme esittää juomista, syömistä tai kirjoittamista.

Tällaisia eleitä voidaan hyödyntää, kun kommunikoidaan puhevammaisen henkilön kanssa.

Kumppani voi käyttää eleilmaisua puheen rinnalla.

Silloin puhevammaisen henkilön on helpompi ymmärtää viesti.

Puhevammainen henkilö voi itsekkin selkiyttää ilmaisuaan eleiden avulla.

Puheen rinnalla voi käyttää

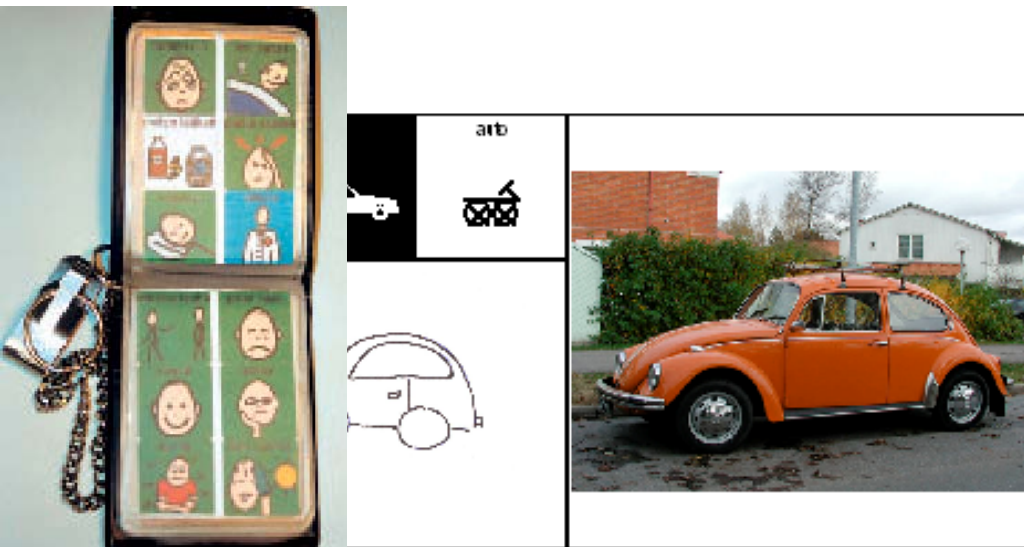

myös viittomista.

Tällainen tukiviittominen on eri asia kuin kuurojen viittomakieli.

Kuurojen viittomakieli on oma kielensä, jolla on oma kielioppi ja sanajärjestys.

Tukiviittomissa käytetään viittomakielen merkkejä. Niitä käytetään aina yhdessä puheen kanssa. Puhutusta viestistä viitotaan tärkein sisältö.

Kuvat

Kuvat voivat auttaa, kun viestejä välitetään tai otetaan vastaan.

Puhevammaisille henkilöille on kehitetty erilaisia kuvajärjestelmiä, joiden avulla voi kommunikoida.

Suomessa on käytössä esimerkiksi PCS-symboleja, piktogrammeja ja Bliss-symbolikieli.

Näiden valmiiden merkkijärjestelmien lisäksi voi käyttää mitä tahansa kuvia, esimerkiksi valokuvia. Kuvia voi myös leikata lehdestä, tai niitä voi piirtää itse.

Kun ihminen ilmaisee kuvien avulla, tarvitaan juuri hänen omiin tarpeisiinsa kerättyjä tai valmistettuja kuvia. Erilaisista kuvista voi valmistaa kuvakansion tai kommunikointitaulun. Puhevammainen henkilö voi ilmaista asioita osoittamalla kuvia, jotka ovat taulussa tai kansiossa.

Kuvilla kommunikoiminen on usein hitaampaa kuin puhuminen tai viittominen. Kun kommunikointi tapahtuu kuvia osoittamalla, se vaatii keskittymistä sekä ilmaisijalta että vastaanottajalta.

Kirjoittaminen ja valmiiksi kirjoitetut sanalistat

Jos puhevammainen henkilö osaa lukea ja kirjoittaa, hän voi kommunikoida kirjoittamalla. Hän voi kirjoittaa kynällä. Jos kynän käyttö on hankalaa vamman takia, hän voi käyttää kirjoittamiseen apuvälinettä.

Jos käsien käyttö on vaikeaa, voidaan käyttää aakkostaulua. Aakkostaulusta osoitetaan kirjaimia ja näistä muodostetaan sanoja ja lauseita. Myös valmiita sanalistoja ja lauseita voidaan käyttää.

Puhevammainen henkilö ehkä osaa lukea ja kirjoittaa sanoja ja lyhyitä lauseita, vaikka vaativampi lukeminen tai itsenäinen kirjoittaminen eivät sujuisi.

Kommunikoinnin apuvälineet

Kommunikoinnin apuvälineet

helpottavat ilmaisua.

Apuväline voi olla kuvataulu tai sanalista, joista haluttu kuva tai sana valitaan kädellä tai katseella osoittamalla.

Teknisiä apuvälineitä ovat esimerkiksi kommunikointilaitteet ja tietokoneella käytettävät kommunikointiohjelmat.

Tekniset apuvälineet myös helpottavat tietokoneen käyttöä.

Puhevammaisten tulkkipalvelu

Puhevammaisella henkilöllä on oikeus tulkkipalveluun kuten kuulovammaisella ja kuulonäkövammaisellakin.

Tulkkipalvelua voi käyttää helpottamaan sekä viestien ilmaisua että vastaanottamista.

Palvelua voi käyttää vapaa-aikana, harrastuksissa, yhteiskunnallisessa osallistumisessa, opiskelussa ja asiointissa.

Tulkkipalvelusta tiedottaminen ja tulkkipalvelun järjestäminen kuuluvat sosiaalitoimelle.

Puhevammaisella henkilöllä on oikeus saada tulkkipalvelua vähintään 120 tuntia vuodessa.

Kun kohtaat puhevammaisen henkilön

Ole kannustava kommunikointikumppani.

- Ota selvää, miten henkilö kommunikoi.
- Ota häneen yhteys katseella.
- Huomaa hänen aloitteensa
(esimerkiksi ilmeet, eleet, toiminta, ääntely, osoittaminen, viittomat, sanat) ja vastaa niihin.
- Huomaa hataratkin aloitteet ja vastaa niihin jollakin tavalla.
- Käytä sellaista kieltä, joka sopii puhevammaisen henkilön ikään ja kehitystasoon
- Aina et voi ymmärtää, mitä toinen sanoo.
- Älä teeskentele, että ymmärrät, jos et ymmärrä.
- Kerro, mitä ymmärsit, ja pyydä toistamaan asia.
- Pyydä apua – joku toinen voi ymmärtää viestiä paremmin kuin sinä.
- Tarkista ympäristö – esimerkiksi taustamelu voi vaikeuttaa kommunikointia.

Anna aikaa.

- Rauhoita tilanne.
- Odota henkilön vastausta.
- Kerro viesti uudestaan, jos tarpeen.

Tue ymmärtämistä.

- Puhu rauhallisesti, lyhyesti ja selkeästi.
- Toista, jos tarpeen.
- Korosta tärkeimpiä sanoja.
- Näytä, osoita tai piirrä.
- Puhu vain yhdestä asiasta kerrallaan.
- Seuraa kuulijan vastauksia ja toimi niiden mukaan: sano uudestaan tai mene eteenpäin asiassa.
- Pyydä selvennystä kysymyksillä, joihin voi vastata *kyllä, ei tai en tiedä*.

Tue ilmaisua.

- Anna puhevammaisen omalle ilmaisulle mahdollisuus: esitä avoimia kysymyksiä (Kysy: ”Missä olit eilen?”), älä esitä aluksi

suljettuja kysymyksiä ("Olitko eilen kampaajalla?").

- Monet puhevammaiset henkilöt kommunikoivat niin, että he käyttävät kokonaisvaltaisia ilmaisuja (esimerkiksi he sanovat vain yhden tärkeän sanan eivätkä koko lausetta) – silloin sinä joudut tulkitsemaan, mitä ilmaus tarkoittaa.

- Esitä lisäkysymyksiä ja tarkennuksia.
- Tarkista aina, että tulkinta on oikea.
- Anna puhevammaisen henkilön ilmaista viestinsä loppuun asti.

Kommunikointi tulkkaustilanteessa

Jos puhevammaisella henkilöllä on kommunikointitilanteessa käytössään tulkkipalvelutyöntekijä tai muu tulkkausta tekevä henkilö, toimi seuraavasti:

- Kohdistu viestisi suoraan puhevammaiselle henkilölle.
- Kuuntele tulkkia, mutta seuraa samalla puhevammaista henkilöä, sillä hänellä on sinulle asiaa, tulkki vain selventää viestini.

Kommunikointi lasten kanssa

- Hae katseyhteys lapseen.
- Havainnoi, mistä lapsi on kiinnostunut.
- Huomaa lapsen aloitteet
(ilmeet, eleet, toiminta, ääntely,
osoittaminen, viittomat, sanat)
ja vastaa ilmauksiin.
- Tulkitse lapsen viesti sanallisesti
eli toista puhumalla se viesti,
jonka lapsi on viestinyt esimerkiksi
eleillä, toiminnalla, kuvasta näyttämällä
tai viittomalla).
- Käytä puheen rinnalla lapsen ilmaisukeinoja
(esimerkiksi osoita kuvia tai käytä tukiviittomia).
Näin osoitat, että hyväksyt lapsen ilmaisukeinon,
ja annat hänelle mallia, jotta hän voi kehittyä
ilmaisussa. Silloin lapsen on helpompi
ottaa viesti vastaan.
- Pidä itse taukoa keskustelussa
ja osoita, että odotat lapsen viestiä
(voit osoittaa sen sanoilla, eleillä tai ilmeillä).

- Anna lapselle mahdollisuus käyttää kieltä
moniin eri käyttötarkoituksiin.

Anna hänen pyytää, vaatia, käskää, kutsua,
osoittaa erilaisia tunteita, kertoa, vitsailla,
kuvitella, muistella, kysyä, ihmetellä.

Lisätietoa

Lisätietoa puhevammaisuudesta,
puhetta tukevasta ja korvaavasta kommunikoinnista,
kommunikoinnin apuvälineistä
ja puhevammaisten tulkkipalvelusta
saat puheterapeutilta
ja Internetistä osoitteesta: www.papunet.net/yleis